

Fyysinen esteettömyys korkeakouluissa – tapausesimerkkinä NNDR:n konferenssiin valmistautuminen ja Helsingin yliopisto

30.5.2025

Kaikille avoin korkeakoulutus vaatii fyysisten esteiden poistamista!

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa (CRPD) määritellään artikkelissa 24 jokaisen oikeudesta koulutukseen. Kaikkien YK:n jäsenvaltioiden, jotka ovat ratifioineet yleissopimuksen tulee mahdollistaa jokaisen henkilön oikeudet koulutukseen. Tämä täytyy olla mahdollista saavuttaa normaalin koulutusjärjestelmän kautta. Muunlainen toiminta voidaan nähdä syrjivänä. Vuonna 2021 julkaistussa korkeakoulutuksen saavutettavuussuunnitelmassa todettiin, ettei korkeakoulutus ole Suomessa kaikille yhdenvertaisesti saavutettavissa eikä mahdollisuuksien tasa-arvo toteudu kaikkien kohdalla (Kosunen, 2021). Korkeakoulutuksessa on monenlaisia fyysisiä, sosiaalisia ja psykologisia esteitä. Esteettömyydellä voidaan tarkoittaa siis viitata näiden erilaisten esteiden poistamiseen. Tässä artikkelissa tarkastellaan pääasiassa fyysistä esteettömyyttä. Monien korkeakoulujen tilat ovat esteellisiä ja estävät niin opiskelijoiden kuin työtekijöiden yhdenvertaisen osallistumisen sekä koulutukseen että työntekoon.

Esteettömyyden määritelmä

Esteettömyys tarkoittaa ihmisten moninaisuuden huomioon ottamista rakennetun ympäristön suunnittelussa, toteuttamisessa ja kunnossapidossa (Invalidiliitto i.a.). Esteettömät ympäristöt yhdessä saavutettavien palvelujen, käytettävien välineiden ja ymmärrettävän tiedon kanssa mahdollistavat yhdenvertaisen osallisuuden toteutumisen. Esteettömyys ei koske vain liikkumista, vaan myös näkemistä, kuulemista, ymmärtämistä ja kommunikaatiota. Esteetön ympäristö hyödyttää kaikkia, ei vain niitä, joille se on välttämätön.

Valtionneuvoston asetuksessa rakennuksen esteettömyydestä (241/2017) ja Ympäristöministeriön ohjeessa rakennuksen esteettömyydestä (2018) määritellään muun muassa julkisten ja liikerakennusten esteettömyyttä koskevat vähimmäisvaatimukset. Valtioneuvoston asetus rakennusten esteettömyydestä on väistämättä yleisluonteinen, eivätkä vähimmäisvaatimukset aina takaa yhdenvertaisia toimimismahdollisuuksia kaikille käyttäjille (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2024, s. 58). Uudisrakentamisessa liikkumisen esteettömyys toteutuu perusratkaisujen osalta, mutta näkemisen ja kuuntelun ympäristön esteettömyydessä on edelleen parannettavaa. Tämän vuoksi Suomen tuoreimmassa vammaispoliittisessa ohjelmassa (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2024) otetaan kantaa esteettömyyden määrätietoiseen ja systemaattiseen kehittämiseen. Tekstissä viitataan muun muassa koulujen esteettömyyteen vammaisten henkilöiden yhdenvertaisen osallistumisen varmistamiseksi.

Korkeakoulujen esteettömyys

Tasa-arvolaki (609/1986) ja yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) edellyttävät oppilaitoksisia tasa-arvosuunnitelmaa ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa. Suunnitelmissa tulisi ottaa kantaa myös yhdenvertaiseen mahdollisuuteen esteettömään kulkuun rakennuksissa huomioiden erilaiset ihmiset. Esimerkiksi kaikilla ihmisillä tulisi olla pääsy rakennukseen, jolloin pääsisäänkäynnin ja sisäänkäynnin invapysäköintipaikkojen vieressä tulisi aueta automaattisesti.

Valtioneuvoston selvityksessä (Arpiainen ym. 2021) todetaan, ettei rakennetussa ympäristössä huomioida esteettömyyttä kokonaisvaltaisesti ja päätyvät toteamaan, että lainsäädännössä, toteutuksessa ja valvonnassa on vielä kehitettävää. Erilaisissa julkisten toimijoiden tiloissa tulisi olla helposti saatavilla tietoa tilojen esteettömyyden tasosta sekä tilojen käytettävyydestä ennakkoon. Opasteiden selkeyteen ja sijoitteluun tulee kiinnittää huomiota, että ne ovat yksiselitteisiä, helposti nähtävillä ja tulkittavissa. Monesta korkeakoulusta löytyy rakennusten pohjapiirrokset, joihin on merkitty erilaiset tilat, mutta tilojen esteettömyys ja laitteiston tiedot puuttuvat. Selvityksessä esitetään, että lainsäädäntöä tulisi tarkentaa. Esteettömyyttä tulisi edistää muulloinkin kuin korjausrakentamisen yhteydessä. Lisäksi esitetään esteettömyyden toteutumisen tunnuslukujen määrittelyä ja sanktiojärjestelmää, ellei esteettömyys toteudu.

Helsingin yliopiston esteettömyys

Helsingin yliopistolla järjestettiin 7.-9.5.2025 Nordic Network on Disability Research verkoston tutkimuspäivät. Päiville osallistui lähes 700 vammaistutkijaa, -aktivistia ja poliittista päättäjää yli 40 eri maasta. Osallistujissa oli monia, joiden toimintakykyyn erilaiset vammat vaikuttivat, joten monia esteettömyyteen liittyviä tekijöitä tuli ottaa huomioon konferenssin järjestelyissä. Konferenssin suunnittelu vaati järjestävältä taholta, Suomen Vammaistutkimuksen seuralta, huolellista suunnittelua, valmisteluja ja tiivistä yhteistyötä Helsingin yliopiston kanssa.

Helsingin yliopistolla on erillinen saavutettavuussuunnitelma vuodelta 2023. Tilapalvelut olivat myös aloittaneet esteettömyystyön yliopistolla ja konferenssin järjestelyt osuivat yhteen tämän työn kanssa. Vammaistutkimuksen seuran hallitus nimesi joukostaan työryhmän vastaamaan konferenssin esteettömyydestä ja saavutettavuudesta. Työryhmässä oli mukana erilaisia ihmisiä erilaisin toimintakyvyin, joita rakennettu ympäristö voi rajoittaa.

Konferenssi järjestettiin pääasiassa Helsingin yliopiston päärakennuksessa, joten konferenssin esteettömyydestä ja saavutettavuudesta vastaava työryhmä työskenteli tilapalvelujen kanssa tiiviisti vuoden 2024 ajan. Vuoden loppupuolella julkaistiin netissä päärakennuksen jokaisesta kerroksesta esteettömyyskartta (Helsingin yliopisto, i.a.). Jokaisen kartan saa suurennettua ja erilaisin symbolein on merkitty esteettömät sisäänkäynnit, tilojen esteettömyys sekä hissien koot. Tilat kartoitettiin työryhmän toimesta ja hissit mitattiin tarkasti, reitit kuljettiin kahden erilaisen pyörätuolin, yhden kävelytelineen ja yhden mopon kanssa. Samalla testattiin ovien avautuminen tai aukaiseminen. Testaukset myös videoitiin myöhempää käyttöä varten. Päärakennuksen sisäänkäynneistä esteettömyydestä ja esteellisyydestä on tieto myös Helsingin kaupungin palvelukartassa. Opiskelijoille tietoa tilojen esteettömyydestä löytyy sivulta Tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja esteettömyys yliopistolla, josta löytyy tietoa opiskelun esteettömyydestä ja saavutettavuudesta (Helsingin yliopisto, 23.10.2024). Konferenssi sai kiitosta esteettömyyteen panostamisesta ja Helsingin yliopisto hyötyi yhteistyöstä Suomen vammaistutkimuksen seuran kanssa.

Katja Valkama
yliopettaja
SEAMK

Kirjoittaja on Vammaistutkimuksen seuran hallituksen jäsen, NNDR-konferenssin Esteettömyys ja saavutettavuus -työryhmän puheenjohtaja.

Lähteet

Arpiainen, L., Wäre Åkerblom, S., Hillukkala, E., Mäkinen, R., & Roberts, V. (2021). YK:n vammaissopimus ja rakennetun ympäristön esteettömyys: Tulevaisuuden lainsäädäntö- ja ohjaustarpeet. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:71. Valtioneuvoston kanslia. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-382-1

Helsingin kaupungin palvelukartta. https://palvelukartta.hel.fi/fi/unit/75353?p=1&t=accessibilityDetails

Helsingin yliopisto (i.a.). Päärakennuksen esteettömyys. https://www.helsinki.fi/fi/tutustu-meihin/vuokraa-tila/paarakennuksen-vuokrattavat-tilat/paarakennuksen-esteettomyys

Helsingin yliopiston saavutettavuussuunnitelma 2023–2024. https://www.helsinki.fi/assets/drupal/2023-11/Helsingin%20yliopiston%20saavutettavuussuunnitelma%20vuosille%202023-2024.pdf

Invalidiliitto (i.a.). Esteettömyys. https://www.invalidiliitto.fi/esteettomyys

Kosunen, T. (2021). Kohti saavutettavampaa korkeakoulutusta ja korkeakoulua. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021: 35. Opetus- ja kulttuuriministeriö. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-838-0

Helsingin yliopisto (23.10.2024). Tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja esteettömyys yliopistolla. https://studies.helsinki.fi/ohjeet/artikkeli/tasa-arvo-yhdenvertaisuus-ja-esteettomyys-yliopistolla

Sosiaali- ja terveysministeriö (2024). Oikeus osallisuuteen ja yhdenvertaisuuteen YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen kansallinen toimintaohjelma 2023–2027. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2024:31. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8462-2

Tasa-arvolaki 609/1986. https://finlex.fi/eli?uri=http://data.finlex.fi/eli/sd/1986/609/ajantasa/2023-01-19/fin

Valtionneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä 241/2017. https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/saadoskokoelma/2017/241

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014. https://finlex.fi/eli?uri=http://data.finlex.fi/eli/sd/2014/1325/ajantasa/2024-12-19/fin

Ympäristöministeriö (2018). Esteettömyys. Ympäristöministeriön ohje rakennuksen esteettömyydestä. https://ym.fi/documents/1410903/38439968/Ohje_esteettomyys_2018-A2B183D6_3C10_40A3_AE1F_DB0898AAC3D8-137003.pdf/86e77f87-c19d-4139-f744-531b500b9a86/Ohje_esteettomyys_2018-A2B183D6_3C10_40A3_AE1F_DB0898AAC3D8-137003.pdf?t=1603260121408